

به نام خدا

ارزیابی جایگاه محتوای دیجیتال اسلامی در برنامه ملی تکفا

فهرست مطالب

۱.....	چکیده
۴.....	مقدمه
۶.....	مفاهیم و اصطلاحات کلیدی
۱۰.....	پیشینه پژوهش
۱۴.....	روش پژوهش
۱۶.....	محتوای دیجیتال اسلامی در برنامه تکفا
۱۸.....	ارزیابی و تحلیل وضعیت کنونی پروژه‌ها
۲۴.....	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۲۸.....	منابع و مآخذ

ارزیابی جایگاه محتوای دیجیتال اسلامی در برنامه ملی تکفا

چکیده

از جمله اهداف دولت جمهوری اسلامی ایران در برنامه‌های توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور، توسعه استفاده و کاربرد فناوری اطلاعات و ارتباطات در بخش‌های مختلف کشور تعریف شده است. بدین منظور، با توجه به انگیزه‌های دولت و پس از ابلاغیه «سیاست‌های کلی نظام در بخش شبکه‌های اطلاع‌رسانی رایانه‌ای» توسط مقام معظم رهبری در سال ۱۳۸۰، گسترش فناوری اطلاعات و ارتباطات در ایران در دستور کار سیاست‌های کلان دولت قرار گرفت. در سال ۱۳۸۱ برنامه اصلاح فرآیندها، روش‌های انجام کار و توسعه فناوری اداری به عنوان یکی از برنامه‌های هفتگانه اصلی ایجاد تحول در نظام اداری کشور و نیز، آیین‌نامه‌ای تحت عنوان توسعه و کاربری فناوری اطلاعات و ارتباطات با نام اختصاری «تکفا» به تصویب هیئت وزیران رسید و از سال ۱۳۸۳ اجرایی شد. در برنامه توسعه و کاربری فناوری اطلاعات و ارتباطات نگاه غالب به حوزه زیرساخت معطوف بود و عملاً حوزه محتوای الکترونیکی بومی و بالطبع حوزه محتوای دیجیتال اسلامی، مغفول ماند و سهم بسیار ناچیزی در میان پروژه‌های تعریف شده از نظر اهمیت موضوع و اختصاص بودجه پیدا کردند. در سال ۱۳۸۴ بعد از اصلاح و بازنگری اساسنامه شورای عالی اطلاع‌رسانی، اصلی‌ترین وظیفه دبیرخانه شورای عالی اطلاع‌رسانی تمرکز بر فعالیت‌های فرهنگی، اجتماعی، دینی و اخلاقی معین گردید.

شورای عالی اطلاع‌رسانی در این راستا با هدف تحت پوشش قرار دادن این چهار محور معین شده، پیش‌نویس طرحی با عنوان طرح تسما، «تولید و ساماندهی محتوای الکترونیکی ایران» را در تابستان ۱۳۸۵ ارائه کرد. طرح تسما می‌خواست که نقشه راه در زمینه تولید و ساماندهی محتوا را شناسایی و مسئولیت نهادهای اجرایی در این راستا را نیز تعیین نماید اما این طرح نیز به دلیل چالش‌های موجود در ادغام شوراهای عالی کشور و عدم حمایت‌های لازم، نتوانست شکل بگیرد چه رسد که در این حوزه جریان‌سازی کند. محتوای دیجیتال، محتوایی است که با استفاده از فناوری دیجیتال تولید، ذخیره، پردازش و مدیریت شده باشد و تحت محیط وب (اینترنت) انتقال داده شود و هنگامی که سخن از محتوای دیجیتال اسلامی می‌شود منظور تبیین، تعریف و ترویج مفاهیم و آموزه‌های اسلامی است که از طریق این تکنولوژی‌ها قابل انتقال به مخاطبان مسلمان و غیرمسلمان در سراسر جهان باشند.

در مرحله ارزیابی شاید بزرگ‌ترین ایراد برنامه تکفا را بتوان وقفه یا نقصان این برنامه دانست. عدم توجه به محتوا و کیفیت محصولات نرم‌افزاری، فقدان فرآیند طراحی نیازها، دولتی بودن طرح، مشکلات مالی برنامه، فقدان نهادهای کنترلی و فقدان ملاک برای ارزیابی هزینه و خروجی از نقاط ضعف برنامه است.

از آنجا که زمره‌های اجرای برنامه‌های جدیدی در این راستا به گوش می‌رسد، دستگاه‌های متولی سیاستگذاری در امر فناوری اطلاعات و ارتباطات ضروری است با ارتقاء نقاط ضعف برنامه ۳ را با توجه به دو بال زیرساخت و محتوای الکترونیکی بومی و اسلامی طرح‌ریزی نمایند.

مقدمه

در پنجاه سال گذشته بروز تحولات گسترده در زمینه رایانه و ارتباطات، تغییرات عمده‌ای را در عرصه‌های متفاوت حیات بشری به دنبال داشته است. کارنامه حیات بشری مملو از ابداع فناوری‌های متعددی است که جملگی در جهت تسهیل زندگی انسان مطرح شده‌اند. در سالیان اخیر، فناوری‌های ارتباطی و اطلاعاتی که از آنان به عنوان فناوری‌های جدید، یاد می‌شود بیشترین تأثیر را در حیات بشری داشته‌اند. دنیای ارتباطات و تولید اطلاعات به سرعت در حال تغییر بوده و ما امروزه شاهد همگرایی آنان بیش از گذشته با یکدیگر بوده، به گونه‌ای که داده و اطلاعات به سرعت و در زمانی غیرقابل تصور به اقصی نقاط جهان منتقل و در دسترس استفاده‌کنندگان قرار می‌گیرد. از نیمه دوم قرن بیستم میلادی که دوران افول موج صنعتی آغاز شد، جهان به گفته تافلر آلمانی وارد موج سوم^۱ شد که از آن به موج اطلاعاتی و تکنولوژیکی یاد می‌کند. تحولات پرشتاب علمی - فناوری موتور محرک این موج بوده است. با ورود رایانه‌ها (کامپیوترها) به بازار و سپس با تحول در حوزه اطلاعات و ارتباطات، رایانه‌ها به کمک فناوری‌های ارتباطاتی از جمله تلفن، به هم وصل شدند و قابلیت این دو فناوری با توانمندی‌های فناوری تلویزیون ترکیب شد و باعث پیدایش شبکه جهانی ارتباطات و اطلاعات اینترنت شد. مهمترین و در عین حال بزرگ‌ترین پیشرفت در زمینه فناوری ارتباطات و اطلاعات، ابداع «وب» بود که ضریب نفوذ بالایی

۱. موج سوم بر این مفهوم بنا شده است که تاریخ بشر دو انقلاب (موج)، انقلاب کشاورزی و انقلاب صنعتی را پشت سر گذاشته است و اکنون در آستانه سومین انقلاب، یعنی انقلاب اطلاعاتی و الکترونیکی قرار دارید. الوین تافلر، موج سوم، ترجمه شهیندخت خوارزمی، تهران، نشر نو، ۱۳۶۲.

برنامه های کلان فاوا در حوزه محتوا	زمان	متولی اصلی	نام مسئول	توضیحات تکمیلی
ابلاغیه مقام معظم رهبری	۱۳۸۰	نهادهای دولتی	مسئولین مرتبط در دولت	موضوع این ابلاغیه سیاست‌های کلی شبکه‌های اطلاع‌رسانی رایانه‌ای کشور است
برنامه توسعه کاربری فناوری اطلاعات (طرح تکفا)	۱۳۸۱	شورای عالی اطلاع‌رسانی	آقای نصراله جهانگرد (مشاور عالی وقت رئیس‌جمهور و دبیر وقت شورای عالی اطلاع‌رسانی)	دبیر شورای عالی اطلاع‌رسانی با حکم رئیس‌جمهور منصوب و مورد حمایت زیاد ایشان بود
پیش‌نویس برنامه تولید و ساماندهی محتوای الکترونیکی ایران (طرح تسما)	۱۳۸۴	شورای عالی اطلاع‌رسانی	حجت‌الاسلام دکتر شهیریاری (دبیر فعلی شورای عالی اطلاع‌رسانی)	شورای عالی اطلاع‌رسانی زیرمجموعه شورای عالی انقلاب فرهنگی و دبیر این شورا نیز از طرف شورای عالی انقلاب فرهنگی منصوب شده است
سند راهبردی نظام جامع فناوری اطلاعات کشور	۱۳۸۶	وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات	آقای دکتر سلیمانی (وزیر وقت)	
اولویت‌های توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات	۱۳۸۹	متولی خاصی ندارد	نمایندگان ویژه رئیس‌جمهور	کارگروه مدیریت فناوری اطلاعات و ارتباطات و امنیت آن (فاوا) دولت

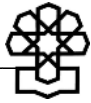

را به خود اختصاص داد. فناوری اطلاعات و ارتباطات، بدون شک تحولات گسترده‌ای را در تمامی عرصه‌های اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی به دنبال داشته و تأثیر آن بر جوامع اطلاعاتی است. جامعه‌ای که در آن دانایی و میزان دسترسی و استفاده مفید از دانش، دارای نقشی محوری و تعیین‌کننده است.^۱ در سال ۱۳۸۱ در برنامه توسعه و کاربری فناوری اطلاعات و ارتباطات (تکفا) جمهوری اسلامی ایران، فعالیت‌ها و پروژه‌های اولیه‌ای که در حوزه توسعه این فناوری در کشور انجام پذیرفت در قالب ۷ برنامه راهبردی و ۱۱۰ فعالیت فرعی (پروژه) پیش‌بینی شد که بلافاصله پس از تصویب این برنامه و شکل گرفتن ستاد تبصره «۱۳» (با همکاری سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور و دبیرخانه شورای عالی اطلاع‌رسانی) نسبت به جمع‌آوری برنامه عملیاتی کلیه دستگاه‌های اجرایی کشور در زمینه توسعه و کاربری این فناوری اقدام شد. در نهایت بیش از ۲۰۰۰ پروژه به ارزش ۲۰۰۰۰ میلیارد ریال از بیش از ۲۰۰ دستگاه اجرایی به این ستاد ارسال شد. از میان پروژه‌های دریافتی براساس اهداف اولویت‌های برنامه تکفا و تعامل نزدیک با دستگاه‌های اجرایی کشور نهایتاً در سال ۱۳۸۱، ۲۵۰ پروژه از ۷۴ دستگاه اجرایی مورد پذیرش قرار گرفت و اعتبارهای مورد نیاز برای اجرای این پروژه‌ها به دستگاه‌های مربوطه ابلاغ شد. این تعداد پروژه در سال‌های ۱۳۸۲ و ۱۳۸۳ به حدود ۴۰۰ پروژه برای ۱۰۰ دستگاه اجرایی رسید. سایر پروژه‌های دیگر نیز از طریق سازوکار دیگری با کمک مستقیم مدیریت استان‌ها با تکیه بر اعتبارات تکفا مورد حمایت قرار گرفت. بعد از طرح تکفا، طرح تسما «تولید و ساماندهی محتوای الکترونیکی ایران» که در سال ۱۳۸۴ توسط شورای عالی

اطلاع‌رسانی مطرح شد قصد جبران خلأ محتوایی تکفا را داشت و می‌خواست متولی پوشش ۱۴ حوزه؛ دین و معنویت، علم و پژوهش، خط و زبان فارسی، آموزش الکترونیک، اخلاق و تربیت، نظام حقوقی، میراث فرهنگی و گردشگری، هنر (دیجیتال)، نظام اطلاعات مکان‌محور (فرهنگی، اجتماعی)، خدمات عمومی و فرهنگی (بخش خصوصی و دولتی)، امنیت فرهنگی و محیط رایانه‌ای پاک، نظام سلامت جسم و روان‌بازی و سرگرمی الکترونیکی و رسانه شود که عملاً چنین اتفاقی محقق نشد. درحال حاضر که روزهای ابتدایی برنامه پنجم توسعه (۱۳۸۹-۱۳۹۳) را پشت سر می‌گذاریم و تکاپوهای بعد از برنامه تکفا که طرح تسما (تولید و ساماندهی محتوای الکترونیکی) نامگذاری شد نیز موفقیت‌آمیز نشد هم‌اکنون صداهای راه‌اندازی طرح تکفا ۳ در برنامه پنجم توسعه به گوش می‌رسد. لذا در این مقاله در پی بررسی، تحلیل و ارزیابی محتوای دیجیتال اسلامی در برنامه ملی تکفا خواهیم بود.

مفاهیم و اصطلاحات کلیدی

فناوری اطلاعات و ارتباطات (فاوا): فناوری اطلاعات، مجموعه‌ای از دانش فنی، روش‌ها، سیستم‌ها، تجهیزات قواعد و مدارکی است که برای تولید، توزیع، انتقال، ذخیره‌سازی و به‌کارگیری اطلاعات صوتی، تصویری، متنی و عددی به‌کار می‌رود.^۱ تکنولوژی اطلاعات قبل از اینکه یک سیستم سخت‌افزاری و مجموعه‌ای از الگوها باشد یک نظام فکری و فرهنگی است و می‌توان آن را فرهنگ تولید اطلاعات نامید. به‌طور

کلی در مفهوم تکنولوژی اطلاعات مؤلفه‌هایی همچون؛ فرهنگ تولید اطلاعات، اطلاعات‌گرایی، جمع‌آوری اطلاعات، خلاصه‌سازی اطلاعات، تحلیل‌گری، حساسیت اطلاعاتی، پردازشگری، تفکر شبکه‌ای، بهینه‌سازی، یکپارچه‌سازی، پژوهش‌نگری، روش‌سازی، ذخیره‌سازی، انتقال اطلاعات وجود دارد.^۱

محتوای دیجیتال:^۲ «محتوای دیجیتال که از آن به محتوای رایانه‌ای، محتوای رقومی و محتوای الکترونیکی نیز یاد می‌شود ترکیبی از دو واژه است که تعریف آن نیز به تعریف همان دو واژه بازمی‌گردد. محتوا شامل هر نوع داده یا اطلاعات و مفهوم رایانه‌ای یا دیجیتال به معنای استفاده از یک سیستم از پیش تعریف شده عددی برای اندازه‌گیری یا نمایش اطلاعات است. بنابراین هر نوع محصولی را که به شکل دیجیتال در دسترس باشد، محتوای دیجیتال گویند که دامنه وسیعی اعم از کتاب الکترونیکی، موسیقی، فیلم، نرم‌افزار، بازی رایانه‌ای و... را شامل می‌شود.

در این گزارش راهبردی منظور از محتوای دیجیتال، محتوایی است که با استفاده از فناوری دیجیتال تولید، ذخیره، پردازش و مدیریت شده باشد و تحت محیط وب (اینترنت) انتقال داده شود و هنگامی که سخن از محتوای دیجیتال اسلامی می‌شود منظور تبیین، تعریف و ترویج مفاهیم و آموزه‌های اسلامی است که از طریق این تکنولوژی‌ها قابل انتقال به مخاطبان مسلمان و غیرمسلمان در سراسر جهان باشند». به‌طور کلی محتوا شامل پیامی است مرکب از داده، اطلاعات و یا دانش که می‌تواند از یک فرستنده به یک گیرنده ارسال شود. در این مقاله منظور از محتوای دیجیتال،

محتوایی است که قابلیت انتقال از طریق تکنولوژی‌های نوین ارتباطات و اطلاعاتی را داشته باشد.

طرح تکفا: تکفا مخفف عبارت «توسعه کاربردی فناوری اطلاعات» است و در حقیقت نامی غیررسمی است برای تبصره «۱۳» قانون بودجه که در تدوین لایحه بودجه سال ۱۳۸۱ گنجانده شد و به تصویب رسید. مطابق این تبصره، بودجه قابل ملاحظه‌ای در سال ۱۳۸۱ (۶۴۰ میلیارد ریال) برای توسعه فناوری اطلاعات در کشور منظور شد و هفت زیربرنامه کلان برای آن تعریف گردید. زیربرنامه‌های هفت‌گانه «تکفا» که باید بودجه منظور شده در راه ایجاد و گسترش آنها به کار می‌رفت، عبارت بودند از: دولت الکترونیکی - کاربرد ICT در توسعه خدمات اجتماعی - گسترش کاربرد ICT در آموزش و پرورش و توسعه مهارت دیجیتالی نیروی انسانی کشور - کاربرد ICT در اقتصاد، بازرگانی و تجارت - گسترش کاربرد ICT در آموزش عالی و آموزش پزشکی - کاربرد ICT در قلمرو فرهنگ، هنر، تقویت خط و زبان فارسی در محیط‌های رایانه‌ای توسعه واحدهای کوچک و متوسط فعال در حوزه ICT از طریق ایجاد مراکز رشد و پارک‌های فناوری. طرح «تکفا» با پیگیری‌های دبیر شورای عالی اطلاع‌رسانی در سال‌های بعد نیز دنبال شد و در قوانین بودجه سال‌های ۱۳۸۲ و ۱۳۸۳ نیز بودجه‌های بیشتری را به خود اختصاص داد (هرسال ۱۰۰ میلیارد تومان) و به موازات تخصیص این اعتبارات، میزان تقاضا برای محصولات مرتبط با ICT، اعم از سخت‌افزار، نرم‌افزار و ملزومات مخابراتی در سطح جامعه به شدت افزایش یافت. از دیگر سو، یکی از الزامات طرح تکفا، ممنوعیت ورود بخش دولتی به حوزه تصدیگری ICT بود و متصدیان این برنامه، موظف شده بودند تا تمام پروژه‌های تکفا را به

بخش خصوصی و یا تعاونی‌های غیروابسته به دولت واگذار کنند.^۱

طرح تسما: با توجه به اصلاح اساسنامه شورای عالی اطلاع‌رسانی در سال ۱۳۸۴، اصلی‌ترین وظیفه دبیرخانه شورای عالی اطلاع‌رسانی تمرکز بر فعالیت‌های فرهنگی، اجتماعی، دینی و اخلاقی معین گردید. شورای عالی اطلاع‌رسانی در این راستا با هدف تحت پوشش قرار دادن این چهار محور، پیش‌نویس طرحی با عنوان طرح تسما، «تولید و ساماندهی محتوای الکترونیکی ایران» را در تابستان ۱۳۸۵ ارائه کرد. طرح تسما می‌خواهد که نقشه راه در زمینه تولید و ساماندهی محتوا را شناسایی و مسئولیت نهادهای اجرایی در این راستا را نیز تعیین نماید. طرح تسما متولی پوشش ۱۴ حوزه؛ دین و معنویت، علم و پژوهش، خط و زبان فارسی، آموزش الکترونیک، اخلاق و تربیت، نظام حقوقی، میراث فرهنگی و گردشگری، هنر (دیجیتال)، نظام اطلاعات مکان‌محور (فرهنگی و اجتماعی)، خدمات عمومی و فرهنگی (بخش خصوصی و دولتی)، امنیت فرهنگی و محیط رایانه‌ای پاک، نظام سلامت جسم و روان، بازی و سرگرمی الکترونیکی و رسانه شد. تعیین معیارها و استانداردها و تعریف پروژه‌ها و حمایت از فعالیت نهادهای مسئول و نظارت بر آنها از جمله وظایف اصلی شورای عالی اطلاع‌رسانی در طرح تسما مشخص گردید. ضمن آنکه پس از تدوین طرح، بخش‌هایی از طرح‌های بر جای مانده یا واگذار شده از سوی نهادهای اجرایی را نیز می‌باید مدیریت کند.^۲

۱. جهانگرد، تلخیص شده از مقدمه گزارش برنامه تکفا، ۱۳۸۳.

۲. پیش‌نویس طرح تسما، ویراست چهارم، ۱۳۸۵/۰۵/۲۸.

پیشینه پژوهش

پیرامون محتوای الکترونیکی در خط‌مشی‌گذاری ملی فاوا و در طرح ملی «تکفا» صحبت‌ها و انتقادات زیادی صورت گرفته است که در واقع طرح «تسما» نیز در جهت پر کردن این خلأ پا به عرصه گذاشته است. مرکز تحقیقات مخابرات ایران در وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات، در سال ۱۳۸۴ مطالعه‌ای با عنوان «تدوین برنامه راهبردی توسعه محتوا» آغاز کرده است که به دنبال محتوای دیجیتال کلان در کشور هستند. براساس دستاوردهای این مطالعه دستیابی به جامعه اطلاعاتی و اقتصاد دانش‌محور بدون توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات و به تبع آن توسعه کاربری اینترنت و دسترسی و استفاده از انواع محتوای دیجیتال با کاربردهای مختلف ممکن نخواهد بود، بنابراین می‌باید با توسعه زیرساخت و تقدم ماهیتی آن، شرایط مورد نیاز توسعه انواع محتوا و کاربردهای آن به صورت هماهنگ فراهم شود. بر پایه چشم‌انداز توسعه محتوای دیجیتال برای استقرار و دستیابی به جامعه اطلاعاتی و توسعه اقتصادی مبتنی بر دانایی، باید هر ایرانی به محتوای دیجیتال دسترسی گسترده، امن و ارزان داشته باشد و براساس آن سعی شده است راهبردهای مناسب، به همراه تعریف اقدامات اجرایی در گام تبیین راهبردها ارائه شود، با این وجود به نظر می‌رسد تحقیق دانشگاهی پیرامون محتوای اسلامی تاکنون صورت نپذیرفته است. عده‌ای از صاحب‌نظران در نقد طرح تکفا، این طرح را طرحی بدون «ت» و «کاف» (بدون توسعه و کاربری) می‌دانند. حسام‌الدین آشنا در مصاحبه‌ای با عنوان «جامعه اطلاعاتی به سبک ایرانی» در نقد برنامه تکفا و سیاست‌گذاری‌های جامعه اطلاعاتی در

ایران می‌گوید:^۱

- در مورد برنامه تکفا سؤال من این است که این طرح مبتنی بر چه میزان پژوهش‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی معطوف به جامعه ایران است؟ اگر برنامه تکفای خودمان را به انگلیسی ترجمه کنیم چه میزان به برنامه کشورهای دیگر شبیه خواهد بود و چقدر با آنها متفاوت است؟ برنامه ما با آلمان، مالزی و انگلیس چه تفاوتی دارد؟ این تفاوت‌ها چقدر ناشی از برداشت چند نفر محدود و تا چه میزان متأثر از مطالعات و تحقیقات است؟

اساساً آیا آمدم بگوییم هدف این است که خانواده‌ها به هم نزدیک‌تر شوند و همبستگی خانوادگی حفظ شود؟ اگر هدف این است در آن صورت گسترش کدام نوع از تکنولوژی به حفظ این همبستگی کمک می‌کند و کدام تأثیر منفی دارد؟ این سؤال بسیار جدی و حیاتی است. اگر خانواده برایتان یک ارزش باشد، ممکن است همه یا بخش زیادی از هزینه‌ها را صرف آموزش خانوادگی اینترنت کنید، اما اگر این‌گونه نباشد، هزینه‌ها را صرف آموزش فردی اینترنت می‌کنید. اگر خانواده مهم باشد، سواد اطلاعاتی پدران و مادران هم مهم خواهد بود، اما اگر صرفاً جوان‌ها مهم باشند، اولیا نادیده گرفته می‌شوند. اگر پدران و مادران را نادیده گرفتید، ورود اینترنت، خانواده را تکه تکه می‌کند. فرض کنید چهار اتاق در خانه دارید با چهار کامپیوتر و چهار نفر که در چهار دنیای متفاوت سیر می‌کنند.

- جای پژوهش‌های اجتماعی در تکفا خیلی خالی‌تر از آن است که تصور می‌شود. شما به نمودار تشکیلاتی و وظایف تکفا نگاه کنید. من سؤال می‌کنم در کجای

آن نیازسنجی لحاظ شده است؟

- ما در حوزه ملی احتیاج داریم مفاهیم و سیاست‌ها را قبل از تجهیزات، بومی‌سازی کنیم و مسائل خودمان را حل کنیم، نه اینکه مسائل دیگران را در اینجا تجربه کنیم. حرف من این است که به جای سعی در تغییر جامعه براساس تعاریف دیگران، ابتدا تصمیم بگیریم که چه تغییراتی را در جامعه می‌خواهیم و بعد برایش نامی انتخاب کنیم. وقتی شما تعریف‌تان وارداتی باشد، سیاستگذاری تان هم وارداتی خواهد بود، اما اگر آمدم خلأ و نیازهای جامعه خودتان را بررسی کردید و تغییرات لازم را در قالبی دمکراتیک و در ساختار مردم‌گرایانه‌ای مشخص کردید و به آنها پرداختید، پس از آن ممکن است خودتان یا دیگران هر اسمی را برای آن انتخاب کنند.

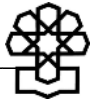
- ما نباید یک نظریه‌پرداز و یا یک سازمان را محور و اساس قرار دهیم و چشم بسته از آنها تقلید کنیم.

- ما احتیاج به حجم وسیعی از پژوهش‌های معطوف به سیاستگذاری داریم که جای آن بسیار خالی است.

- رضا پارسا، دبیر انجمن شرکت‌های خدمات اینترنتی (ISP)، نیز در نقد برنامه تکفا به موارد زیر اشاره می‌کند:

- پارسا تکفا را یک «بدآموزی» می‌داند. به عقیده او هرچند در داشتن برنامه‌ای برای توسعه ICT نمی‌توان شک کرد. اما اجرای تکفا نشان داد که روش‌های ما برای دستیابی به این هدف اشتباه بوده است.

- بهتر بود که دولت ابتدا در قالب طرحی به زمینه‌های توسعه IT توجه می‌کرد تا نگاه مدیران دولتی به این مقوله تغییر کند. مقاومت مدیران برای توسعه این امر و

فرهنگ‌سازی که صورت نگرفت را باید جدی بدانیم.

- توسعه IT مکانیسم تشویقی می‌خواهد نه پول. چقدر در تجارت الکترونیکی هزینه شد و چقدر خروجی داشت؟

- چون سازوکار برنامه تکفا، اقتصادی طراحی نشده بود همه بودجه صرف سخت‌افزار شد. این همه پول در شبکه ملی مدارس خرج شد ولی دریغ از یک مدرسه الکترونیکی!

- کسی از دولت الکترونیکی بدش نمی‌آید، اما ای کاش با شهرداری الکترونیکی آغاز می‌کردیم که قابل وصول‌تر است.

- در تکفا، پروژه‌ها را آنقدر بزرگ تعریف کردیم که تمام پول صرف خرید تجهیزات و سخت‌افزارها شد.

لذا می‌بینیم که صاحب‌نظران حوزه فاوا نیز به نگاه پرننگ سخت‌افزاری و اقتصادی در طرح تکفا اذعان دارند و از توجه اندک به فرهنگ‌سازی و نگاه محتوایی در اجرای طرح انتقاد می‌کنند.

سند راهبردی نظام جامع فناوری اطلاعات کشور، گزارش چکیده پروژه‌های کلیدی برنامه توسعه و کاربری فناوری ارتباطات و اطلاعات ایران (تکفا)، مجموعه قوانین و مقررات فناوری اطلاعات و ارتباطات ایران، اسناد منتشر شده و مکتوبی می‌باشند که در این پایان‌نامه به بررسی آنها خواهیم پرداخت.

ره‌آورد جستجوی اینترنتی و مطالعات اکتشافی در این زمینه، اغلب اظهارنظرهای مسئولین دولتی است که بیشتر به بیان طرح تکفا و طرح تسما و جایگاه محتوای الکترونیکی در این طرح‌ها می‌پردازند و خلأ محتوای دیجیتال اسلامی در بین آنها کاملاً مشهود است.

روش پژوهش

در این گزارش از روش پژوهش «کتابخانه‌ای» و «مصاحبه‌های نیمه‌ساخت یافته کیفی» بهره‌گیری شده است. گردآوری اطلاعات کتابخانه‌ای شامل سندپژوهی و بررسی اسناد و گزارش‌های تولید شده در حوزه خط‌مشی‌گذاری فناوری اطلاعات و ارتباطات در ایران است. در جریان پژوهش با ۱۰ نفر از سیاستگذاران، مدیران اجرایی و مشاوران تکفا مصاحبه شده است و برای ارزیابی کیفیت پروژه‌ها نیز از روش وب‌سنجی استفاده شده است.

سعیدرضا عاملی در مقدمه کتاب ارزیابی فضای مجازی ایرانی که مجموعه مقالات دانشجویی می‌باشد، برای تحلیل و ارزیابی کیفی وب‌سایت‌ها متغیرهای دوازده‌گانه‌ای را به شرح زیر مطرح کرده که این متغیرها جهت ارزیابی و تحلیل سایت‌ها مناسب به نظر می‌رسد:

۱. صحیح بودن اطلاعات،^۱
۲. اعتبار اطلاعات،
۳. پوشش مطالب،^۲
۴. به روز بودن،^۳
۵. تراکم و جامعیت فرامحلی،
۶. تعاملی بودن،^۴

1. Accuracy of Information
2. Coverage
3. Curentness
4. Interactivity

۷. واقع‌گرایی^۱،

۸. سرعت دسترسی به اطلاعات،^۲

۹. خدمات،^۳

۱۰. حقوق خصوصی^۴ کاربران،

۱۱. تحلیل تصاویر سایت‌ها،

۱۲. استفاده آسان از فضای وبی.

استفاده آسان از فضای وبی این متغیر خود دارای پنج محور است: پیوندها، انعکاس نظر کاربران، قابل دسترس بودن هویت‌های وبی، طراحی، حرکت در سایت

نمودار ۱. متغیرهای دوازده‌گانه جهت تحلیل و ارزیابی وبسایت‌ها

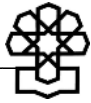
1. Objectivity
2. Promptness
3. Services
4. Privacy

محتوای دیجیتال اسلامی در برنامه تکفا

مطابق بند «۴» سیاست‌های کلی شبکه‌های اطلاع‌رسانی تهیه شده توسط شورای عالی انقلاب فرهنگی و ابلاغی از جانب مقام معظم رهبری، اصل «حضور فعال و اثرگذار در شبکه‌های جهانی و حمایت از بخش‌های دولتی و غیردولتی در زمینه تولید و عرضه اطلاعات و خدمات ضروری و مفید با تأکید بر ترویج فرهنگ و اندیشه اسلامی» در برنامه‌های اجرایی اصلی بخش‌های فرهنگی - تخصصی برنامه توسعه و کاربری فناوری ارتباطات و اطلاعات کشور (تکفا) قرار گرفت. لذا یکی از برنامه‌های هفتگانه تکفا تحت عنوان طرح راهبردی «برنامه راهبردی گسترش کاربرد ICT در قلمرو فرهنگ، هنر و تقویت خط و زبان فارسی در محیط رایانه‌ای» با اولویت حمایت از تهیه و تولید محتوا در حوزه اسلامی و فرهنگی تدوین و توسط هیئت وزیران تصویب شد.

معرفی برنامه‌های راهبردی تعریف شده در برنامه تکفا

۱. برنامه راهبردی دولت الکترونیکی (سامانه، شبکه مجازی، قانون و امنیت)،
۲. برنامه راهبردی کاربرد ICT در توسعه خدمات اجتماعی،
۳. برنامه راهبردی گسترش کاربرد ICT در آموزش و پرورش و توسعه مهارت دیجیتال نیروی انسانی کشور،
۴. برنامه راهبردی گسترش کاربرد ICT در اقتصاد، بازرگانی و تجارت،
۵. برنامه راهبردی گسترش کاربرد ICT در آموزش عالی و آموزش پزشکی،
۶. برنامه راهبردی گسترش کاربرد ICT در قلمرو فرهنگ، هنر و تقویت خط و زبان

فارسی در محیط رایانه‌ای،

۷. برنامه راهبردی توسعه واحدهای کوچک و متوسط فعال در ICT از طریق ایجاد مراکز رشد و پارک‌های فناوری.

معرفی برنامه راهبردی ششم تکفا

فهرست پروژه‌های این برنامه

۱. آرشیو دیجیتال محتوای فرهنگی و هنری کشور،
۲. ایجاد آرشیو دیجیتال و محتوای الکترونیکی،
۳. ایجاد مسجد نت،
۴. بانک اطلاعاتی و اطلاع‌رسانی کتاب ایران،
۵. پایگاه اطلاع‌رسانی «تبیان» در حوزه فرهنگ اسلامی،
۶. توسعه خط و زبان فارسی در محیط رایانه‌ای،
۷. حمایت از توسعه‌دهندگان محتوای الکترونیکی،
۸. راه‌اندازی مرکز IDC در حوزه منابع اسلامی،
۹. سامانه اطلاع‌رسانی محتوای نشریات کشور (نمایه)،
۱۰. متن باز لینوکس فارسی،
۱۱. ایجاد پایگاه اطلاع‌رسانی جامع نسخ خطی،
۱۲. ایجاد و توسعه درگاه نمونه تکفا،
۱۳. ساماندهی ضوابط توسعه و دسترسی به شبکه‌های اطلاع‌رسانی،

۱۴. حمایت از انتشار مجله تخصصی تکفا

۱۵. حمایت از تهیه و تأمین محتوای الکترونیکی فرهنگی - اسلامی.

ارزیابی و تحلیل وضعیت کنونی پروژه‌ها

ششمین طرح راهبردی برنامه تکفا، «برنامه راهبردی گسترش کاربرد ICT در قلمرو فرهنگ، هنر و تقویت خط و زبان فارسی در محیط رایانه‌ای»، در قالب ۱۵ پروژه فرعی مطرح شده بود که در بالا به صورت تفصیلی به تشریح آنها پرداخته شد. خروجی این پروژه‌ها در قالب یک سایت باید نمایش داده می‌شد. خروجی تعدادی از این پروژه‌ها در یک وبسایت نمایش داده شده است. ۱۵ پروژه تعریف شده، در قالب ۸ وبسایت قابل دسته‌بندی می‌باشد که هم‌اکنون سه وبسایت در فضای سایبر قابل دسترسی نمی‌باشد و آدرس یک وبسایت نیز تغییر یافته است:

۱. سایت تبیان (www.tebyan.org / www.tebyan.net)

- پروژه پایگاه اطلاع‌رسانی «تبیان» در حوزه فرهنگ اسلامی،

- پروژه ایجاد مسجد نت،

- پروژه راه‌اندازی مرکز IDC در حوزه منابع اسلامی (<http://idc.tebyan.net>)

- پروژه حمایت و از تهیه و تأمین محتوای الکترونیکی فرهنگی - اسلامی،

۲. سایت دبیرخانه شورای عالی اطلاع‌رسانی (www.takfa.ir / www.scict.ir)

- پروژه توسعه خط و زبان فارسی در محیط رایانه‌ای،

- پروژه ساماندهی ضوابط توسعه و دسترسی به شبکه‌های اطلاع‌رسانی،

- پروژه ایجاد پایگاه اطلاع‌رسانی جامع نسخ خطی،

- پروژه ایجاد و توسعه درگاه نمونه تکفا.

۳. آرشیو دیجیتال محتوای فرهنگی و هنری کشور ایجاد آرشیو دیجیتال و محتوای الکترونیکی (سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران)

(www.iransima.ir)

۴. سایت کتاب ایران (www.ketab.ir)

- پروژه بانک اطلاعاتی و اطلاع‌رسانی کتاب ایران.

۵. سایت نمایه (www.namaye.com)

- پروژه سامانه اطلاع‌رسانی محتوای نشریات کشور (نمایه)،

• هم‌اکنون چنین وب‌سایتی در فضای سایبر با آدرس www.namaye.net قابل

دسترسی است.

۶. وب‌سایت (www.ictc.ir)

- پروژه حمایت از توسعه‌دهندگان محتوای الکترونیکی،

• هم‌اکنون چنین وب‌سایتی در فضای سایبر قابل دسترسی نیست.

۷. سایت ملی طرح نرم‌افزارهای آزاد (www.farsilinux.org)

- پروژه متن باز لینوکس فارسی (Open Source)،

• هم‌اکنون چنین وب‌سایتی در فضای سایبر قابل دسترسی نیست.

۸. سایت (www.irica.com)

- پروژه حمایت از انتشار مجله تخصصی تکفا،

• هم‌اکنون چنین وب‌سایتی در فضای سایبر قابل دسترسی نیست. وب‌سایت

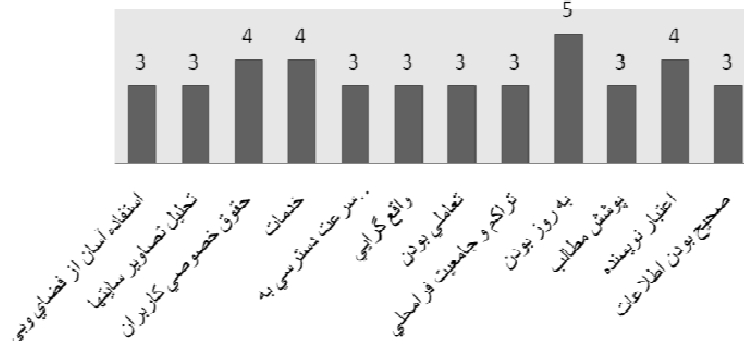
www.irica.gov.ir در فضای سایبر وجود دارد که متعلق به گمرک جمهوری اسلامی ایران می‌باشد.

در بیان روش‌های تحقیق، متغیرهای دوازده‌گانه‌ای جهت ارزیابی و تحلیل کیفی وب‌سایت‌ها مشخص شد. این متغیرهای دوازده‌گانه در قالب یک «پرسشنامه بسته» که براساس طیف لیکرت منظم شده بودند توسط چهار تن از کارشناسان ارشد رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی^۱ تکمیل گردید. برای هر یک از وب‌سایت‌های قابل دسترسی، یک پرسشنامه پر شده است. جهت سهولت در سنجش و تحلیل پرسشنامه‌های پر شده، هر یک از متغیرهای طیف لیکرت را با یک کد نشانه‌گذاری می‌کنیم و در نمودارها نیز با آن کد نمایش خواهیم داد.

(خیلی خوب = کد ۵، خوب = کد ۴، متوسط = کد ۳، ضعیف = کد ۲، خیلی ضعیف = کد ۱)

ارزیابی و تحلیل وب‌سایت تبیان

نمودار ۲. ارزیابی و تحلیل سایت تبیان

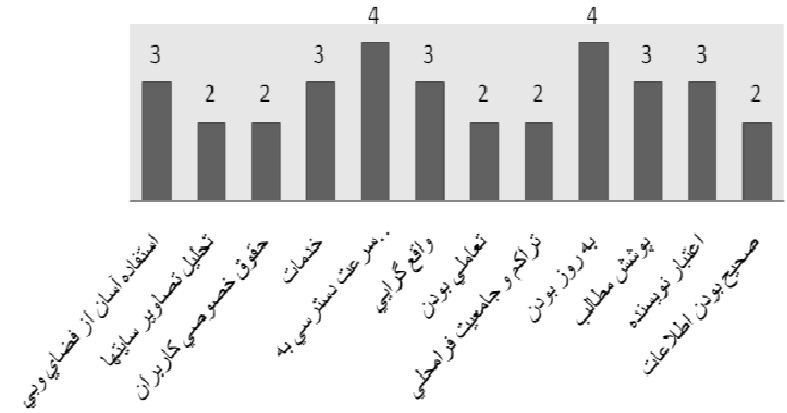

۱. سیامک محبوب، یوسف عابدی، مجید سبزی‌پور و محمد شقاقی.

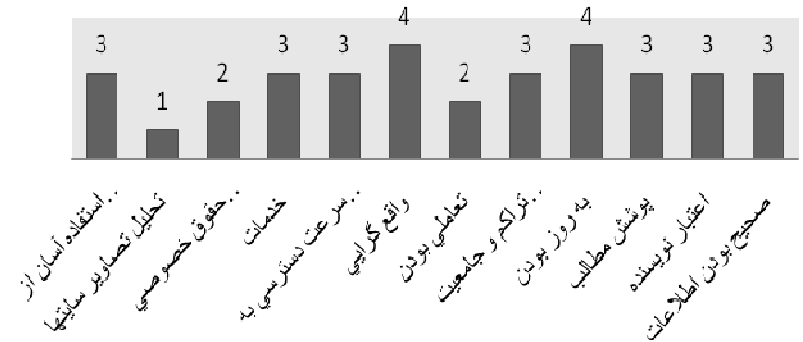
ارزیابی و تحلیل وبسایت شورای عالی اطلاع‌رسانی

نمودار ۳. نمودار ارزیابی و تحلیل وبسایت شورای عالی اطلاع‌رسانی

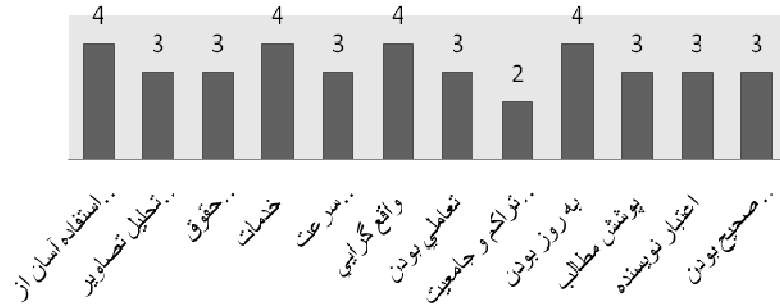
ارزیابی و تحلیل وبسایت برنامه تکفا

نمودار ۴. ارزیابی و تحلیل وبسایت تکفا

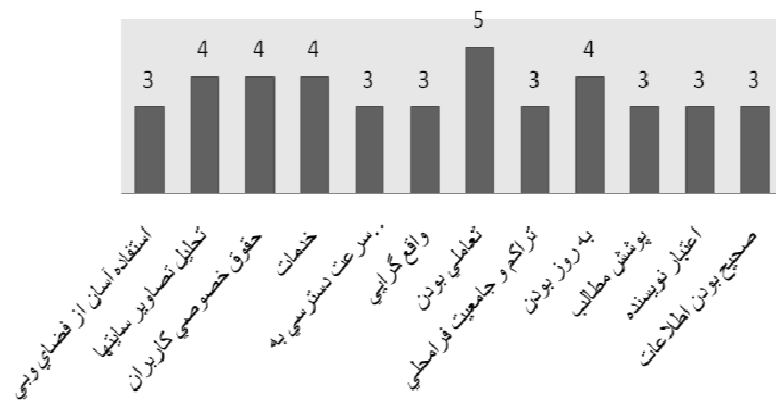
ارزیابی و تحلیل وبسایت کتاب ایران

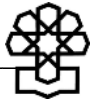
نمودار ۵. ارزیابی و تحلیل وبسایت کتاب ایران

ارزیابی و تحلیل وبسایت نمایه

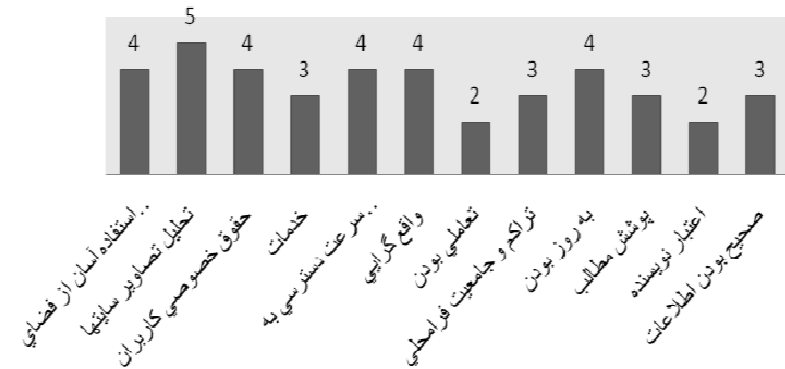
نمودار ۶. ارزیابی و تحلیل وبسایت نمایه

ارزیابی و تحلیل وبسایت ایران سیما

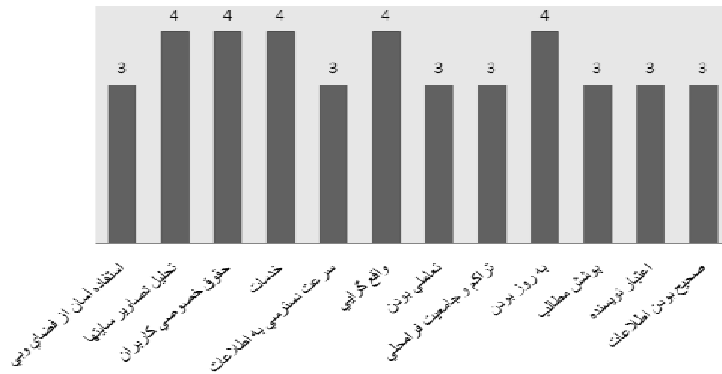
نمودار ۷. ارزیابی و تحلیل وبسایت ایران سیما

جمع بندی وضعیت وبسایت های محتوای برنامه تکفا

در ارزیابی و تحلیل نهایی ۶ وبسایت محتوایی فعال و قابل دسترسی برنامه توسعه کاربری فناوری اطلاعات و ارتباطات ایران، برطبق پرسشنامه ها، هیچ تغییری دارای وضعیت خیلی خوب و خیلی ضعیف ارزشیابی نشدند ولی پنج متغیر به روز بودن، واقع گرا بودن، خدمات، حقوق خصوصی کاربران و تحلیل تصاویر سایت دارای وضعیت خوب و هفت متغیر صحیح بودن اطلاعات، اعتبار نویسنده، پوشش مطالب، تراکم و جامعیت فرامحلی، تعاملی بودن، سرعت دسترسی به اطلاعات^۱ و استفاده آسان از فضای وبی دارای وضعیت متوسط ارزشیابی شدند.

نمودار ۸. جمع بندی نهایی وبسایت های برنامه تکفا

جمع بندی و نتیجه گیری

در برنامه توسعه و کاربری فناوری اطلاعات و ارتباطات (تکفا) جمهوری اسلامی ایران که در سال ۱۳۸۱ ذیل تبصره «۱۳» به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید، فعالیت ها و پروژه های اولیه ای که در حوزه توسعه این فناوری در کشور انجام پذیرفت در قالب ۷ برنامه راهبردی و ۱۱۰ فعالیت فرعی (پروژه) پیش بینی شد که بلافاصله پس از تصویب این برنامه و شکل گرفتن ستاد تبصره «۱۳» (با همکاری سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور و دبیرخانه شورای عالی اطلاع رسانی) نسبت به جمع آوری برنامه عملیاتی کلیه دستگاه های اجرایی کشور در زمینه توسعه و کاربری این فناوری اقدام شد. در نهایت بیش از ۲۰۰۰ پروژه به ارزش ۲۰۰۰۰ میلیارد ریال از بیش از ۲۰۰ دستگاه اجرایی به این ستاد ارسال گردید. از میان پروژه های دریافتی براساس اهداف و اولویت های برنامه تکفا و تعامل نزدیک با دستگاه های اجرایی

کشور نهایتاً در سال ۱۳۸۱، ۲۵۰ پروژه از ۷۴ دستگاه اجرایی مورد پذیرش قرار گرفت و اعتبارهای مورد نیاز برای اجرای این پروژه‌ها به دستگاه‌های مربوطه ابلاغ شد. این تعداد پروژه در سال‌های ۱۳۸۲ و ۱۳۸۳ به حدود ۴۰۰ پروژه برای ۱۰۰ دستگاه اجرایی رسید. سایر پروژه‌های دیگر نیز از طریق سازوکار دیگری با کمک مستقیم مدیریت استان‌ها با تکیه بر اعتبارات تکفا مورد حمایت قرار گرفت.

توسعه و پیشرفت در حوزه فناوری اطلاعات و ارتباطات نیازمند دو بال زیرساخت و محتواست. این دو بال در کنار هم سبب توسعه و پیشرفت خواهند شد. در جمهوری اسلامی ایران و در برنامه توسعه و کاربری فناوری اطلاعات و ارتباطات نگاه غالب به حوزه زیرساخت معطوف بود و عملاً حوزه محتوای الکترونیکی بومی و بالطبع حوزه محتوای دیجیتال اسلامی، مغفول ماند. در سال ۱۳۸۴، اصلی‌ترین وظیفه دبیرخانه شورای عالی اطلاع‌رسانی براساس اصلاح اساسنامه شورای عالی اطلاع‌رسانی، تمرکز بر فعالیت‌های فرهنگی، اجتماعی، دینی و اخلاقی معین شد که شورای عالی اطلاع‌رسانی جهت پوشش قرار دادن این چهار محور، پیش‌نویس طرحی با عنوان طرح تسما را ارائه کرد. طرح تسما می‌خواست که نقشه راه در زمینه تولید و ساماندهی محتوا را شناسایی و مسئولیت نهادهای اجرایی در این راستا را نیز تعیین نماید ولی در نزاع‌های سیاسی که در ادغام شوراهای عالی کشور به وجود آمد، اسیر امور ساختاری شد و از رسالت واقعی خود فاصله گرفت. طرح تسما متولی پوشش ۱۴ حوزه، دین و معنویت، علم و پژوهش، خط و زبان فارسی، آموزش الکترونیک، اخلاق و تربیت، نظام حقوقی، میراث فرهنگی و گردشگری، هنر (دیجیتال)، نظام اطلاعات مکان‌محور (فرهنگی، اجتماعی)، خدمات عمومی و فرهنگی (بخش خصوصی و دولتی)، امنیت فرهنگی و محیط رایانه‌ای پاک، نظام سلامت

جسم و روان، بازی و سرگرمی الکترونیکی و رسانه شد. تعیین معیارها و استانداردها و تعریف پروژه‌ها و حمایت از فعالیت نهادهای مسئول و نظارت بر آنها از جمله وظایف اصلی شورای عالی اطلاع‌رسانی در طرح تسما مشخص شد که تاکنون به نتایج مطلوبی نرسیده است.

برنامه های کلان فاوا در حوزه محتوا	زمان	متولی اصلی	نام مسئول	توضیحات تکمیلی
ابلاغیه مقام معظم رهبری	۱۳۸۰	نهادهای دولتی	مسئولین مرتبط در دولت	موضوع این ابلاغیه سیاست‌های کلی شبکه‌های اطلاع‌رسانی رایانه‌ای کشور است
برنامه توسعه کاربری فناوری اطلاعات (طرح تکفا)	۱۳۸۱	شورای عالی اطلاع‌رسانی	آقای نصراله جهانگرد (مشاور عالی وقت رئیس‌جمهور و دبیر وقت شورای عالی اطلاع‌رسانی)	دبیر شورای عالی اطلاع‌رسانی با حکم رئیس‌جمهور منصوب و مورد حمایت زیاد ایشان بود
پیش‌نویس برنامه تولید و ساماندهی محتوای الکترونیکی ایران (طرح تسما)	۱۳۸۴	شورای عالی اطلاع‌رسانی	حجت‌الاسلام دکتر شهرداری (دبیر فعلی شورای عالی اطلاع‌رسانی)	شورای عالی اطلاع‌رسانی زیرمجموعه شورای عالی انقلاب فرهنگی و دبیر این شورا نیز از طرف شورای عالی انقلاب فرهنگی منصوب شده است
سند راهبردی نظام جامع فناوری اطلاعات کشور	۱۳۸۶	وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات	آقای دکتر سلیمانی (وزیر وقت)	
اولویت‌های توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات	۱۳۸۹	متولی خاصی ندارد	نمایندگان ویژه رئیس‌جمهور آن (فاوا) دولت	کارگروه مدیریت فناوری اطلاعات و ارتباطات و امنیت آن (فاوا) دولت

در ارزیابی برنامه ملی تکفا می‌توان گفت که همواره هنگام بررسی میزان موفقیت و یا شکست یک طرح، ابعاد مختلفی از جمله برنامه اولیه (اهداف کمی و کیفی)، چگونگی اجرا و میزان تحقق برنامه‌ها باید مورد بررسی همه‌جانبه قرار گیرد. شاید بزرگ‌ترین ایراد برنامه تکفا وقفه یا نقصان این برنامه بوده است. البته باید گفت که در این گزارش راهبردی سعی شده از زاویه‌ای که تاکنون مغفول افتاده به موضوع ارزیابی طرح تکفا نگرسته و نکات مثبت و منفی آن در کنار هم برشمرده شود، لذا نتایج آن نیز نمی‌تواند به تنهایی ارزیابی قابل قبولی از طرح تکفا به دست دهد، بلکه در صورت صحت موارد اشاره شده، باید آنها را به سایر واقعیت‌های مرتبط با طرح تکفا افزود و آنگاه به جمع‌بندی میزان موفقیت یا شکست طرح پرداخت. براین اساس نقاط ضعف این برنامه در جدول زیر تشریح می‌شود:

عدم توجه به محتوا و کیفیت محصولات نرم‌افزاری	ضعف‌ها و کاستی‌های برنامه ملی تکفا
فقدان فرآیند طراحی نیازها و جزئیات آن	
فقدان ملاک و معیار ارزیابی برای ارزیابی هزینه و خروجی	
فقدان نهادهای کنترلی و مکانیسم‌های کنترلی	
عدم توجه به تحقق درست خروجی‌ها	
عدم توجه کافی به نتایج و خروجی‌ها	
ضعف در انتخاب مدل برنامه	
دولتی بودن طرح	
مشکلات مالی برنامه	

در نهایت با توجه به آنکه زمره‌های اجرای برنامه تکفا ۳ به گوش می‌رسد، شایسته است که تمام دستگاه‌های متولی سیاستگذاری در امر فناوری اطلاعات و ارتباطات دست به دست هم دهند و با همکاری یکدیگر، ضعف‌هایی که در طرح تکفا و تسما بود را مرتفع نمایند و برنامه تکفا ۳ را با توجه به دو بال زیرساخت و محتوای الکترونیکی بومی و اسلامی، طرح‌ریزی نمایند تا بتوانیم در بلندمدت به هفت اولویت اساسی در توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات که در برنامه پنج‌ساله‌ای که دولت مشخص نموده است^۱، به توسعه دولت الکترونیکی با محوریت ارائه خدمات دولتی، توسعه تجارت و بانکداری الکترونیکی، توسعه فرهنگ ایرانی - اسلامی در فضای مجازی، توسعه سلامت و رفاه اجتماعی، توسعه زیرساخت‌های فناوری اطلاعات، گسترش امنیت فضای تولید و تبادل اطلاعات و بسط قوانین و مقررات ناظر بر فضای مجازی دست یابیم.

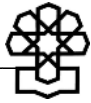
منابع و مآخذ

۱. بدرقه، علی. استراتژی‌های توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات ICT، تهران، انتشارات روناس، آذرماه ۱۳۸۵.
۲. جهانگرد، اسفندیار. اقتصاد فناوری اطلاعات و ارتباطات، تهران، مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، شهریورماه ۱۳۸۵.
۳. جهانگرد، نصراله. مجموعه قوانین و مقررات فناوری اطلاعات و ارتباطات ایران، تهران، شورای عالی اطلاع‌رسانی، ۱۳۸۳.

۴. صدوقی، مرادعلی. تکنولوژی اطلاعاتی و حاکمیت ملی، تهران، انتشارات وزارت امور خارجه، ۱۳۸۲.
۵. پارسونز، واین. مبانی سیاستگذاری عمومی و تحلیل سیاست‌ها، ترجمه حمیدرضا ملک‌محمدی. پژوهشکده مطالعات راهبردی، تهران، ۱۳۸۵، جلد اول و دوم.
۶. احمدی، علی، مهدی ابراهیمی و حجت سلیمانی‌ملکان. برنامه‌ریزی استراتژیک فناوری اطلاعات و ارتباطات، تهران، تولید دانش، ۱۳۸۳.
۷. کامرانی، مریم. مبانی فناوری اطلاعات، بابل، علوم رایانه، ۱۳۸۶.
۸. لاودن، کنت سی و جین پریس لاودن. نظام‌های اطلاعات مدیریت (ن.ا.م) سازمان و فناوری، ترجمه عبدالرضا رضایی‌نژاد. مؤسسه خدمات فرهنگی رسا، ۱۳۷۷.
۹. ثاقب‌تهرانی، مهدی و شبنم تدین. مدیریت فناوری اطلاعات، مرکز آموزش مدیریت دولتی، ۱۳۸۰.
۱۰. صراف‌زاده، اصغر. فناوری اطلاعات در سازمان (مفاهیم و کاربردها)، انتشارات میر، بهار ۱۳۸۳.
۱۱. قاسمی، علی‌حسین. تبحر در فناوری اطلاعات، نشر چاپار، تابستان ۱۳۸۱.
۱۲. نبوی، فاطمه و رحمت‌اله فتاحی. ارتباطات و شبکه‌ها، استناداردها و پروتکل‌ها، تهران، نشر کتابدار، ۱۳۸۶.
۱۳. دوران، بهزاد. هویت اجتماعی و فضای سایبرنتیک، تهران، پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات، آذرماه ۱۳۸۶ (ویژه مخاطبان خاص).
۱۴. معتمدنژاد، کاظم. وسایل ارتباطات جمعی، انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی، ۱۳۸۳.
۱۵. شکرخواه، یونس. واژه‌نامه ارتباطات، انتشارات سروش، ۱۳۸۱.
۱۶. اسلوین، جیمز. اینترنت و جامعه، ترجمه عباس گیلوری و علی رادباوه.
۱۷. کاستلز، مانوئل. عصر اطلاعات.
۱۸. هان، هارلی. راهنمای جامع اینترنت، ترجمه محمدرضا آیت‌الله‌زاده شیرازی.
۱۹. نایب‌لویی، عباس. شبکه‌های کامپیوتری، در دانشنامه رشد، (آخرین مشاهده، ۱۳۸۸/۴/۵) <http://daneshnameh.roshd.ir>
۲۰. عاملی، سعیدرضا. ارزیابی فضای مجازی ایرانی، مجموعه مقالات دانشجویی،

- شورای عالی اطلاع‌رسانی، زمستان ۱۳۸۵.
۲۱. فرخزاد، پرویز. راهنمای پژوهش تاریخی (کتابخانه‌ای)، تهران، چاپ گلشن، ۱۳۸۴.
۲۲. حرّی، عباس. اطلاع‌رسانی، نظام و فرآیندها، تهران، نشر کتابدار، ۱۳۷۸.
۲۳. معرفی برنامه‌های مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی، قم چاپ دوم، دی‌ماه ۱۳۸۴.
۲۴. حجت‌الاسلام شهریار، حمید (دبیر شورای عالی اطلاع‌رسانی فعلی). بهار ۱۳۸۸.
۲۵. طالب‌پور، علیرضا (مدیرعامل مؤسسه تبیان). بهار ۱۳۸۸.
۲۶. الوانی، سیدمهدی (استاد و پدر رشته سیاستگذاری در ایران). پاییز ۱۳۸۸.
۲۷. حجت‌الاسلام مظلومی، مهدی (نماینده حوزه علمیه قم در شورای عالی اطلاع‌رسانی و سئول کارگروه دین و معنویت در طرح تسما). تابستان ۱۳۸۸.
۲۸. سلجوقی، خسرو (معاون سابق فنی دبیرخانه شورای عالی اطلاع‌رسانی). پاییز ۱۳۸۸.
۲۹. زارعیان، داوود (مدیرکل روابط عمومی وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات). زمستان ۱۳۸۸.
۳۰. طلائی، عباس (نایب رئیس اتحادیه صادرکنندگان نرم‌افزار کشور). تابستان ۱۳۸۸.
۳۱. شهرستانی، سیدحسین (رئیس اتحادیه تولیدکنندگان نرم‌افزار کشور). تابستان ۱۳۸۸.
۳۲. حرّی، عباس (مدیرگروه کتابداری دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران). بهار ۱۳۸۹.
۳۳. احمدی، علی (مشاور دبیر شورای عالی اطلاع‌رسانی سابق). تابستان ۱۳۸۸.
۳۴. جهانگیر، عیسی. بررسی جامعه‌شناختی فضای سایبر شیعی در ایران، قم، پایان‌نامه کارشناسی ارشد مؤسسه عالی امام خمینی (ره)، ۱۳۸۷.
۳۵. حسینیان، احسان. بررسی میزان پیشرفت فناوری اطلاعات در ایران با استفاده از شاخص ICT، تهران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران مرکزی، ۱۳۸۵.
۳۶. احمدیان، اسلام. نقش توسعه تکنولوژی ارتباطات و اطلاعات بر جهانی شدن فرهنگ، تهران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران مرکزی، ۱۳۸۱.
۳۷. گزارش چکیده پروژه‌های کلیدی برنامه توسعه و کاربری فناوری اطلاعات و ارتباطات ایران (تکفا)، وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات، دبیرخانه شورای عالی اطلاع‌رسانی، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، دفتر علوم، تحقیقات و فناوری، تهران، تیرماه ۱۳۸۴.
۳۸. گزارش چکیده پروژه‌های کلیدی برنامه توسعه و کاربری فناوری اطلاعات و ارتباطات

- ایران (تکفا)، وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات (ویرایش جدید)، دبیرخانه شورای عالی اطلاع‌رسانی، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، دفتر علوم، تحقیقات و فناوری، تهران، آذرماه ۱۳۸۴.
۳۹. گزارش بررسی عملکرد برنامه توسعه و کاربری فناوری اطلاعات و ارتباطات (۱۳۸۱-۱۳۸۴)، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، دفتر ارتباطات و فناوری‌های نوین، مهرماه ۱۳۸۴.
۴۰. شهریار، حمید. اخلاق فناوری اطلاعات، نشریه ره‌آورد نور، ش ۲۴.
۴۱. شهریار، حمید. فناوری اطلاعات و مشکلات اخلاقی جدید، نشریه اعتماد ملی، ۱۳۸۶/۲/۲۷.
۴۲. جلیل‌زاده، صبح‌ناز. تکفا تکاپویی برای آینده، نگاهی به توسعه و کاربری فناوری اطلاعات، نشریه راه مردم، ۱۳۸۵/۵/۱.
۴۳. ملکی، فاطمه. بالا و پایین‌های تکفا، نشریه اعتماد ملی، ۱۳۸۲/۱/۲۹.
۴۴. لواسانی، احمد. پروژه تکفا، نشریه ایران، ۱۳۸۲/۶/۱۰.
۴۵. پرند، علی. تبصره «۱۳» و تکفا، فناوری اطلاعات در لایحه بودجه سال ۱۳۸۳، روزنامه دنیای اقتصاد، ۱۳۸۲/۱۱/۱۸.
۴۶. شمس، کوروش. تکفا، برای مردم و بیگانه با مردم، روزنامه جهان صنعت، ۱۳۸۳/۶/۲.
۴۷. ناصری، پرویز. تکفا، نقاط ضعف و قوت، نشریه شرق، ۲۸.
۴۸. خدابخشی، لیلا. تکفا، طرحی بدون ت و کاف، ارزیابی نحوه هزینه شدن ۲۷۰ میلیارد تومان بودجه برای توسعه و کاربری ICT، نشریه شرق، ۱۳۸۳/۷/۲۸.
۴۹. رشتی، محمدرضا. تکفا مثالی بدون ضلع اجرایی، طرح توسعه کاربران فناوری اطلاعات، نشریه جام‌جم، ۱۳۸۱/۱۲/۱۸.
۵۰. جهانگرد، نصراله. طرح تکفا همیشه موفق بوده است، نشریه فرهنگ آشتی، ۱۳۸۲/۱۲/۱۳.
۵۱. ناصری، پرویز. تأثیر طرح تکفا بر بازار فناوری اطلاعات کشور، گزارش کامپیوتر، ش ۱۴۹.
۵۲. پاک‌سرشت، محمدجعفر. پژوهش کیفی؛ ریشه‌ها و مبانی نظری، «نامه علوم انسانی، تابستان و پاییز ۱۳۸۴».

۵۳. عاملی، سعیدرضا. دوفضایی شدن کره زمین و توسعه واقعی - مجازی، شاخص‌های کاربردی ارزیابی فضای وبی ایرانی، زمستان ۱۳۸۵.
۵۴. باقری اصل، رضا. ارزیابی سیاستگذاری‌های توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات کشور با نگاهی به برنامه پنجم توسعه، ارائه در همایش، آذرماه ۱۳۸۷.
۵۵. جولی، چانارون. مدیریت تکنولوژیک به‌سوی دیدگاهی فراگیرتر، ترجمه و تلخیص گروه مدیریت فناوری سازمان مدیریت صنعتی.
۵۶. شبکه اطلاع‌رسانی نور (عیسی جهانگیر). کاوش در اینترنت، پژوهش در حوزه‌های علوم اسلامی.
۵۷. محمدی‌فر، محمدرضا. شیوه‌نامه وب، بی‌جا.
۵۸. بی‌نام. تاریخچه اینترنت، مجله رایانه، ش ۵۸ و ۵۸.
۵۹. www.shci.ir (سایت شورای عالی انفورماتیک کشور)، (آخرین مشاهده، ۱۳۸۸/۱۰/۵).
۶۰. www.scict.ir (دبیرخانه شورای عالی اطلاع‌رسانی)، (آخرین مشاهده، ۱۳۸۹/۳/۳).
۶۱. www.msrt.ir (سایت سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور (سابق))، (آخرین مشاهده، ۱۳۸۸/۵/۵).
۶۲. www.ict.gov.ir (سایت وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات)، (آخرین مشاهده، ۱۳۸۹/۲/۱).
۶۳. www.Takfa.ir (پرتال سایت شورای عالی اطلاع‌رسانی)، (آخرین مشاهده، ۱۳۸۹/۳/۱۰).
۶۴. www.irandoc.ac.ir (سایت مرکز اطلاعات و مدارک علمی کشور)، (آخرین مشاهده، ۱۳۸۸/۶/۲۲).
۶۵. www.roshd.ir (شبکه آموزش رشد)، (آخرین مشاهده، ۱۳۸۸/۴/۲۵).
66. Thomas R. Dye. Understanding Public Policy, Eight Edition, New Jersey, Prentice Hall. Englewood Cliffs, 1995.
67. Franda, Marcus. Launching into Cyberspace: Internet Development and Politics in Five World Regions, 2002.
68. Report of Asia Pacific Regional Conference For the World Summit on the Information Society; and Overview of ICT situation in Iran, Islamic Republic of Iran, July 2005.

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۰۸۰۸

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: ارزیابی جایگاه محتوای دیجیتال اسلامی در برنامه ملی تکفا

نام دفتر: مطالعات فرهنگی (گروه رسانه و هنر)

تهیه و تدوین: محمدرضا برزویی

ناظر علمی: علی جعفری

متقاضی: معاونت پژوهشی

ویراستار تخصصی: —

ویراستار ادبی: —

واژه‌های کلیدی:

۱. فناوری اطلاعات و ارتباطات (فاوا)

۲. محتوای دیجیتال اسلامی

۳. توسعه و کاربری فناوری اطلاعات و ارتباطات (تکفا)

تاریخ انتشار: ۱۳۹۰/۳/۴